

Силабус курсу

«Джерелознавство історії України»

Освітній ступінь – бакалавр
Галузь знань: 03 Гуманітарні науки
Спеціальність: 032 Історія та археологія
Освітньо-професійна програма « Історія та археологія »
Кількість кредитів – 4
Рік підготовки, семестр – 4, VIII семестр.
Компонент освітньої програми: обов'язковий.
Дні занять: згідно з розкладом занять, з можливістю дистанційної роботи на платформах Google Meet, або ZOOM.
Консультації: згідно з графіком індивідуальної роботи.

Мова викладання: українська

Керівник курсу

Окаринський Володимир Михайлович, кандидат історичних наук, доцент

Контактна інформація: okarynskyu@tnpu.edu.ua; volodokar@gmail.com; тел.: +380 93 058 1829.

Опис дисципліни

Студент-історик повинен при засвоєнні курсу навчитися встановлювати причинно-наслідкові зв'язки подій, сприймати історичні явища у їх розвитку та взаємозв'язку. В процесі вивчення курсу історик повинен ознайомитися з різними інтерпретаціями історичних подій та процесів. Унаслідок цього курс покликаний формувати науковий світогляд кожного студента, його неупередженість та об'єктивність як знавця і дослідника минулого.

Зміст дисципліни розроблено на основі відповідних положень щодо підготовки істориків, археологів, вчителів історії та суспільно-гуманітарних дисциплін, норм та традицій вищої університетської освіти, а також профілю освітньо-професійної програми.

Навчальний контент

Години	Теми	Результати навчання	Завдання
--------	------	---------------------	----------

лекції	семінарські заняття	самостійна робота			
3	2		Тема 1. Вступ до джерелознавства історії України. Класифікація історичних джерел	Засвоїти фактичний матеріал, знати основні підходи до поняття історичних джерел, їхню класифікацію, розуміти місце джерелознавства в системі історичних наук	Питання, проблемні завдання, презентація
3	2		Тема 2. Методика роботи з джерелами. Джерелознавча критика	Орієнтуватися в історії дослідження джерел. Розуміти джерелознавчу критику та новітні методи роботи з джерелами	
2	4		Тема 3. Джерела Античної доби, Середньовіччя	Знати основні тексти та їхнє змалювання України та її народів. Розуміти особливості світогляду та давнього історіописання, і як речові джерела доповнюють писемні. Усвідомити особливості літописання	Питання, проблемні завдання
2	4		Тема 4. Джерела історії України ранньомодерної доби	З'ясувати особливості джерелознавчої картини в	Питання, проблемні завдання, презентація,

				литовсько-польську і козацьку добу, особливості літописів, актових джерел і свідчень іноземців	тести
2	2		Тема 5. Джерела історії України «довгого ХІХ століття».	Орієнтуватися в джерельній базі України різних земель, як на неї вплинули імперські інституції. Зіставити теорії модернізації та українського національного руху з джерелами, які допомагають їх зіставляти.	Питання, проблемні завдання, презентація
2	2		Тема 6. Джерела доби Української революції (1917–1921 рр.)	В добу революційних зламів і трансформацій побачити різноманіття джерел, з більш пильною увагою на масові, особові та візуальні	Питання, презентація
2	2		Тема 7. Особливості джерельної бази радянського періоду історії України	Виявити особливості змін джерельної бази в різні періоди радянської доби, як на неї впливали політичні ідеології та політика влади	Питання, проблемні завдання
-	2		Тема 8. Джерела	Визначити	Питання,

			та їхні дослідження незалежній Україні	особливості джерел і як вони змінювалися в різні десятиліття. З'ясувати стан актуальних джерелознавчих досліджень, їхні головні здобутки і перспективи.	проблемні завдання, презентація, есей
16	20				

Формування програмних компетентностей

<i>Індекс в матриці ОНП</i>	<i>Програмні компетентності</i>
ІК	Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі історії та археології або у процесі навчання, здійснювати аналіз історичних явищ і подій, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
ЗК 3	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК 6	Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК 7	Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
ЗК 8	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
ЗК 10	Здатність працювати в команді.
ФК 1	Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.
ФК 2	Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.
ФК 3	Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.
ФК 4	Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.
ФК 5	Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні

	експонати, археологічні артефакти і т. п.).
ФК 6	Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.
ФК 8	Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.
ФК 9	Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.
ФК10	Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.
ПРН 1	Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.
ПРН 2	Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій і використовувати ці знання у професійній діяльності.
ПРН 3	Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.
ПРН 4	Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
ПРН 5	Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.
ПРН 6	Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
ПРН 7	Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

Літературні джерела

Підручники, посібники

1. Антонович В. Б. Курс лекцій з джерелознавства: 1880–1881: Історія України в університетських лекціях. К., 1995. Вип. 1.
2. Архівознавство / Калакура Я. С. та ін. К., 1998.
3. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії. Харків: Сага, 2008.
4. Бондаренко Г. Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни. Луцьк, 1997.
5. Борщевский В. Я. Источниковедение истории СССР. К., 1985.
6. Джерелознавство історії України: Довідник. К., 1998.
7. Варшавчик М. А. Историко-партийное источниковедение: Теория, методология, методика. К., 1984.

8. Введенский А. А. Лекции по документальному источниковедению истории СССР. Дипломатика. К., 1963.
9. Войцехівська І. Н. Структура історичного джерелознавства // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. Вип. 3. К., 2001. С. 255–270.
10. Воронов В. І. Джерелознавство історії України. Дніпропетровськ, 2003.
11. Довгопол В. М., Литвиненко М. А., Лях Р. Д. Джерелознавство історії Української РСР. К., 1986.
12. Дорошенко Д. І. Огляд української історіографії. К., 1996.
13. Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. К.: Либідь, 2002. 488 с.
14. Источниковедение. Теория, история, метод. Источники российской истории / Данилевский И. Н., Кабанов В. В., Медушевская О. М., Румянцева М. Ф. М., 1998; М., 2000.
15. Ковальський М. П. Історіографія джерелознавства історії України: Періодизація, проблематика, перспективи // Історична наука на порозі XXI століття. Х.: Авеста, 1995. С. 131–137.
16. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования. М., 1987.
17. Ланглуа Ш.-В., Сеньобос Ш. Введение в изучение истории. Москва, 1899.
18. Лаппо-Данилевский А. С. Методология истории. Вып. 1–2. Санкт-Петербург, 1910–1913.
19. Лукашевич О. А., Манжула К. В. Хрестоматія з теоретичного джерелознавства: Навч. посібник. Кіровоград, 1998.
20. Макарчук С. А. Джерелознавство історії України: навчальний посібник. Л.: Світ, 2008.
21. Макарчук С. Історичні неписемні джерела. Львів, 2002.
22. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.; іл.
23. Марченко М. І. Українська історіографія з давніх часів до середини XIX ст. К., 1959.
24. Медушевская О. М. История источниковедения в XIX–XX вв. Москва, 1988.
25. Медушевская О. М. Источниковедение: теория, история, метод. Москва, 1996.
26. Підгасцький В. В. Основи теорії та методології джерелознавства історії України XX століття. Навч. посіб. для іст. ф-тів ун-тів. Дніпропетровськ, 2001. 392 с.
27. Пронштейн А. П., Данилевский И. Н. Вопросы теории и методики исторического исследования: Учеб. пособие. М., 1986.
28. Пушкарев Л. Н. Классификация письменных источников по отечественной истории. М., 1975.
29. Сеньобос Ш. Исторический метод в применении к социальным наукам. Москва, 1902.
30. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ. вищ. навч.

- закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.] / НАН України. Інститут історії України. К.: Либідь, 2008.
31. Стрельський В. І. Джерелознавство історії СРСР: Період імперіалізму. К., 1958.
  32. Шмидт С. О. Источниковедение в кругу других научных дисциплин (Постановка вопроса) // Актуальные проблемы источниковедения и специальные исторические дисциплины. Москва, 1983.
  33. Шмидт С. О. Путь историка: Избранные труды по источниковедению и историографии. М., 1997.
  34. Февр Л. Бои за историю. Москва, 1991.
  35. Яковенко Н. Вступ до історії. К.: Критика, 2007. 376 с. [Розділ 8. Історик сам на сам із джерелом: різновиди джерел і способи їх інтерпретації. С. 227–254.]

Довідкова література

1. Довідник з історії України (А–Я) / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – К., 2001.
2. Енциклопедія історії України / Редкол. В. А. Смолій та ін. К.: Наук. думка, 2003–2009. Т. 1–6; 2003. Т. 1: А–В; 2004. Т. 2: Г–Д; 2005. Т. 3: Е–Й; 2007. Т. 4: Ка–Ком; 2008. Т. 5: Кон–Кю; 2009. Т. 6: Ла–Мі; 2010. Т. 7: Мл–О; 2011. Т. 8: Па–Прик; 2012. Т. 9: Прил–С; 2013. Т. 10: Т–Я.
3. Енциклопедія українознавства. Словникова частина / За заг. ред В. Кубійовича. В 11 т. Перевидання в Україні. Львів, 1993–2003. Т. 1–11.
4. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. В 3-х т. Перевидання в Україні. К., 1994–1995.
5. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. К.: Вища школа, 2002.
6. Історичний словник українського язика / Під ред. проф. Е. Тимченка. Т. І: А–Ж. Зошит І (А–Г). Харків–Київ: Державне видавництво України, 1930; Зошит ІІ (Г–Ж). Харків–Київ: Видавництво «Українська радянська енциклопедія», 1932.
7. Історіографічний словник. Харків, 2004.
8. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. К., 1996.
9. Малий словник історії України. К., 1997.
10. Радянська енциклопедія історії України. К., 1970. Т. 1–4.
11. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. У двох томах / Ред. кол.: Л. Л. Гумецька (голова) та ін. К.: Наукова думка, 1977–1978; 1977. Том 1: А–М; 1978. Том 2: Н–Ѡ.
12. Українська архівна енциклопедія / Державний комітет архівів України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. Робочі зошити: А–Г; Д–М; Н–Я. К., 2006–2007; К.: Видавництво «Горобець», 2008. 881 с.
13. Українська Радянська Енциклопедія / Гол. ред. М. Бажан. 1-ше вид.: У 17 т. К., 1959–1965.; 2-ге вид.: У 12 т. К., 1977–1985.
14. Українська мова. Енциклопедія. К.: 2000.

Дослідження

1. Абрамович Д. І. Києво-Печерський патерик. К.: Час, 1991. 278 с.
2. Барвінський В. Досліди з поля статистики. Львів, 1901.
3. Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. Джерелознавче дослідження. 2-е вид. К., 1971.
4. Бевзо Р.Я. Про правила друкування історичних документів, писаних українською мовою в XV–XVIII ст. // Вісн. АН УРСР. 1958. №2.
5. Білокін С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.). Джерелознавче дослідження. К., 1999.
6. Блок М. Апологія історії або ремесло історика. К.: Laugus, 2018..
7. Варшавчик М. А. О структуре историковедческой критики // Источниковедение отечественной истории: Сб. ст. 1979. Москва, 1980.
8. Введенський А., Дядиченко В., Стрельський В. Допоміжні історичні дисципліни. К., 1963.
9. Высоцкий С. А. Средневековые надписи Софии Киевской. К.: Наукова думка, 1976.
10. Высоцкий С. А. Киевские граффити XI–XVII вв. К., 1985.
11. Вінтоняк О. Україна в описах західноєвропейських подорожників другої половини XVIII ст. Львів–Мюнхен, 1995.
12. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. чл.-кор. НАН України М. Ф. Котляра. К.: Наукова думка, 2002. 400 с.
13. Грушевський М. Чужинці про Україну [Грушевський М. Віймки з жерел до історії України-Руси: до половини XI віка] // Відома і чута у всіх кінцях землі: друга половина IX – перша половина XII ст. / Упоряд. і передм. О. І. Гуржія. К.: Україна, 1993. С. 139–251 (Серія «Історія України в прозових творах та документах»).
14. Животько А. Преса // Енциклопедія українознавства. загальна частина. Т. 3. Київ, 1995. С. 993–996.
15. Ігнатієнко В. Бібліографія української преси. 1816–1916. Харків–Київ: Державне видавництво України, 1930.
16. Кордуба М. Земля свідком минулого. Географічні назви як історичне жерело. Львів: НТШ, 1924.
17. Корнієнко В. Корпус графіті Софії Київської XI – початку XVIII ст. К., 2010.
18. Крип'якевич І. П. Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.): Огляд публікацій. К., 1962.
19. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. Львів, 2004.
20. Логвин Г. З глибин: Гравюри українських стародруків XVI–XVIII століть. Київ, 1990.
21. Махновець Л. Від перекладача // Літопис руський за Іпатським списком / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. К.: Дніпро, 1989. С. V–XIII.
22. Микитась В. Л. Західноруські, або литовсько-руські, літописи // Грицай М. С., Микитась В. Л., Шолом Ф. Я. Давня українська література / за ред. проф. М. С. Грицайя. Київ, 1978. С. 97–103.
23. Мицик Ю. А. Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. Дніпропетровськ, 1996.
24. Наливайко Д. Козацька Християнська Республіка (Запорізька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках). Київ: Дніпро, 1992.

25. Наливайко Д. С. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст. К.: Основи, 1998.
26. Понтек К. Критерії оцінки цінності аудіовізуальних документів // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвід. зб. наук. праць. К., 2006. Вип. 8. С. 9–16.
27. Прицак О. Походження Русі: Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг). Т. 1. К.: Обереги, 1997.
28. Полотнюк Я. Мандрівні записки Павла Халебського як джерело до історії культури України XVII ст. // Дзвін. 1990. №9. С. 124–129.
29. Свешніков І. К. Битва під Берестечком. Львів, 1993.
30. Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів: У 2 ч. К., 1978. Ч. 1.
31. Толочко П. П. Літописи Київської Русі. К., 1994.
32. Туранли Ф. Г. Літописні твори М. Сена'ї та Г. Султана як історичні джерела. К., 2000.
33. Шевчук В. О. Самійло Величко та його Літопис. Від перекладача // Величко С. Літопис: в 2 т. / Пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В. О. Шевчука; Відп. ред. О. В. Мишанич. К.: Дніпро, 1991. С. 5–23.

Інтернет-ресурси

- Архіви України / Archives of Ukraine: Офіційний веб-сайт Державного комітету архівів України. URL: <http://www.archives.gov.ua>
- ІЗБОРНИК. Історія України IX–XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. – URL: litopys.org.ua. Дзеркало: <http://izbornyk.org.ua>
- Web-бібліографія старої України 1240–1800 рр. URL: <http://myslenedrevo.com.ua/studies/bsu/index.html>
- Геноцид українського народу: Голодомор 1932–1933 рр. Електронний архів Голодомору: Зведений реєстр архівних документів: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/index.php?>
- Internet Archive. URL: <http://www.archive.org/index.php>
- Google Книги. URL: <http://books.google.com/books>
- Polska Biblioteka Internetowa. URL: <http://www.pbi.edu.pl/index.html>
- Reconstitution of the Memory of Poland. URL: <http://archiwa.gov.pl/lang-en/programmes/odtworzenie-pamici-polski-reconstitution-of-the-memory-of-poland.html>
- Skarby Dziedzictwa Narodowego. URL: <http://dziedzictwo.polska.pl>
- Восточная литература: Средневековые исторические источники Востока и Запада. URL: <http://www.vostlit.info>.

Політика оцінювання

- Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів).

Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

- Політика щодо академічної доброчесності: Списування під час контрольних робіт та заліку заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування та підготовки практичних завдань в процесі заняття.
- Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Оцінювання

Остаточна оцінка за кожен семестр курсу розраховується наступним чином:

Види оцінювання	% від остаточної оцінки
Модуль 1 (теми 1-8) усне опитування, письмові завдання	40
Модуль 2 (теми 9-16) усне опитування, завдання, есе	40
Екзамен — усне опитування, письмові завдання, тестові завдання.	20

Шкала оцінювання студентів:

EKTS	Бали	Зміст
A	90-100	Відмінно
B	85-89	Дуже добре
C	75-84	Добре
D	65-74	Задовільно
E	60-64	Достатньо
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом

До Силабуса також готуються матеріали навчально-методичного комплексу:
1) Навчальний контент (розширений план лекцій) 2) Тематика та зміст семінарських робіт 3) Завдання для модульного контролю 4) Електронне навчання в системі MOODLE